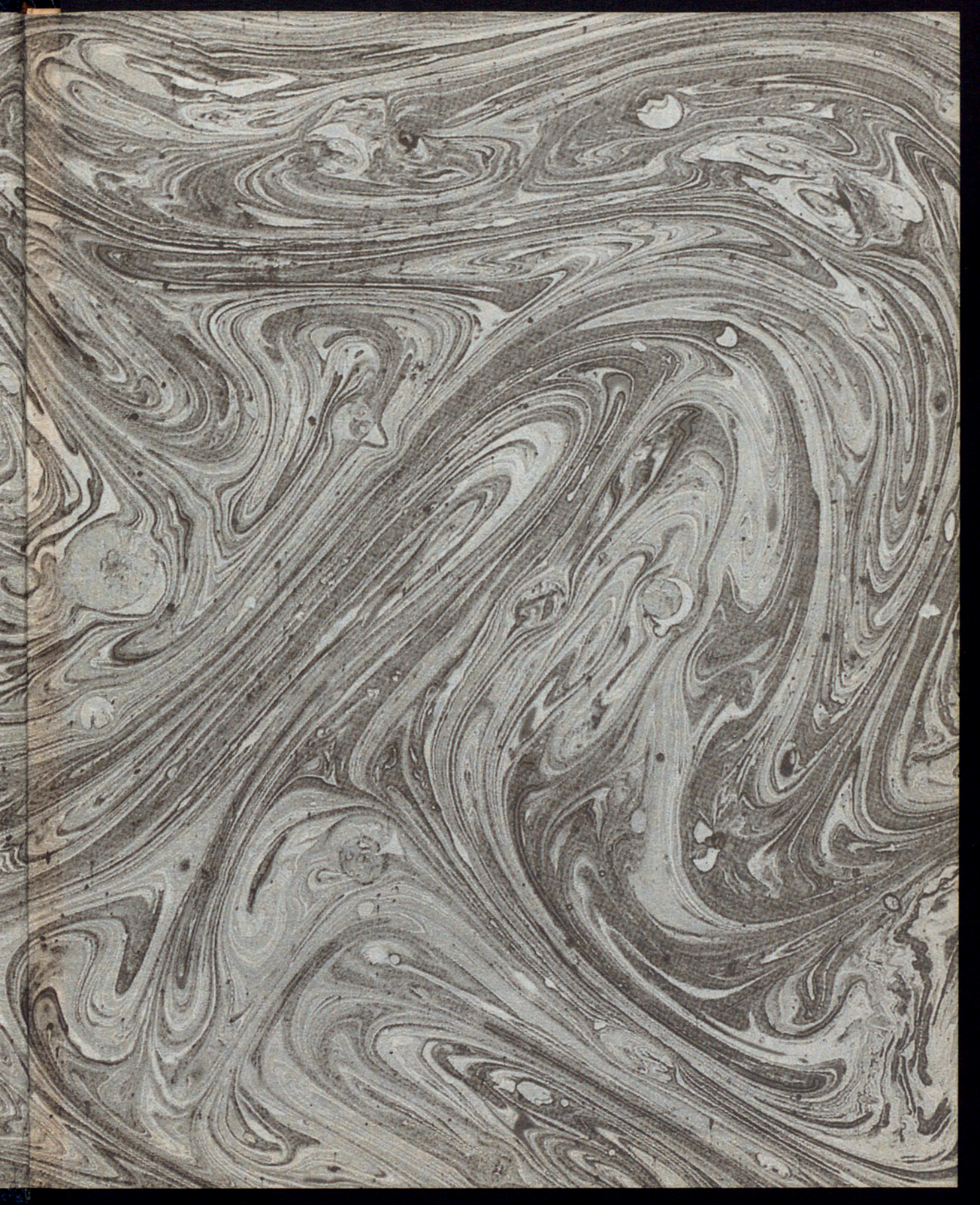
PIN(13-15)[CAT]1938.Gud

LA PINTURA GÒTICA A CATALUNYA

LA PINTURA GÒTICA A CATALUNYA

INSTITUTO AMATLLER
DE ARTE HISPÁNICO

MONOGRAFIES D'ART HISPANIC

LA PINTURA GOTICA A CATALUNYA-I

JOSEP GUDIOL RICART

A. D. A. C.
BARCELONA
MCMXXXVIII

Arts Gràfiques Thomas, Indústria Col·lectivitzada. Barcelona. — Fototipia Missé

LA PINTURA GOTICA A CATALUNYA

ESTIL FRANCO - GOTIC.

La pintura medieval, creadora de tantes fórmules i de tantes escoles, trobà a Catalunya, nucli central del conglomerat polític que constituïa la Corona d'Aragó, un camp fertilíssim. Les relacions polítiques, els canvis de domini i els corrents religiosos hi deixaren l'empremta profunda de llur influència. Els obradors de pintura, formats a començos del període romànic, seguiren amb extraordinària facilitat les diverses tendències que successivament exerciren llur hegemonia en l'occident d'Europa. Però l'adopció dels estils estrangers, ni en els casos personals de contacte directe, no assolí d'eliminar mai el caràcter pastat amb tantes generacions. En totes les pintures de la Catalunya medieval sorgeix l'esperit racial sota les vestidures que li prestaren les escoles francesa, italiana i flamenca.

Podem situar al darrer quart del segle XIII les primeres pintures que cal classificar com a gòtiques. La tradició romànica esdevingué un filtre espessíssim a través del qual traspuaven amb molta dificultat les noves fórmules vingudes d'Itàlia i de França. El pas de l'estil romànic al gòtic és produí lentament per la incorporació successiva d'elements que accentuaven el naturalisme: per l'abandonament dels esquemes d'estilització, per la introducció de noves exigències iconogràfiques i per canvis radicals en les estructures de l'arquitectura i del mobiliari. Les causes que facilitaren semblant transformació foren els viatges, la tramesa de manuscrits il·luminats i les infinites manifestacions que ajuden internacionalment a l'evolució de les modes.

A començos del segle XIII un corrent italo - bizantí, que deixà marcades influències en diverses pintures romàniques escampades per Catalunya i pel Rosselló, importà l'esperit de l'escola de Roma i preparà el terreny per a la florida posterior de les influències italianes. Pero aquesta tendència italianitzant, si bé no deixà mai de subsistir (sobretot en els obradors de la regió occidental de Catalunya), fou ofegada amb la vinguda de l'estil franco - gòtic.

Aquest estil, que fou adoptat ràpidament per totes les escoles de l'occident d'Europa, dóna la impressió d'ésser fill de les limitacions decoratives exigides per les estructures gòtiques sobretot com a conseqüència de la tècnica de les vidrieres historiades. En efecte, una pintura d'estil franco-gòtic és sempre, com una vidriera, una composició d'elements monocroms de tonalitat brillant disposats en una fórmula plana. Les complicades estilitzacions romàniques foren substituïdes per un expressionisme espontani, viu i nerviós; el colorit s'afinà amb la introducció de noves gammes; la rigidesa romànica fou substituïda per formes vincladisses d'accentuada mobilitat i les draperies esdevingueren folgades amb plecs naturalistes. Iniciada la indicació del clar - oscur, les composicions tendiren a copiar models del natural, elements de paisatge i detalls anecdòtics.

La miniatura francesa fou, sens dubte, un dels vehicles naturals de la importació de l'estil franco - gòtic; però cal tenir en compte, per a explicar la seva popularitat en les comarques del sud i occident de Catalunya, comarques impregnades de la influència italo - bizantina, el contacte amb Navarra a través d'Aragó. Navarra, políticament i geogràficament més unida amb França que la resta de la Península Ibèrica, rebé la influència de l'estil franco - gòtic molt abans que Catalunya. Els frescos, dintre el cànon d'aquest estil, relativament abundants a la província d'Osca, tocant a Lleida, mostren sobre llurs contemporanis catalans una maduresa sols explicable pel seu veïnatge amb Navarra.

No coneixem noms d'autors del període franco - gòtic amb obres identificades. L'estil fou adoptat en tots els centres importants de Catalunya, i els obradors comarcals, ja existents des del període romànic, continuaren llur obra amb el nou estil. Es difícil, en aquest període, d'establir característiques especials de cada obrador, tant com és fàcil d'analitzar les obres romàniques i les que foren pintades sota els estils posteriors. En realitat, l'estil franco - gòtic malgrat d'haver produït a Catalunya obres importants, no arribà mai a prendre un caràcter definitivament racial ni una unitat estilística, però preparà admirablement el terreny per a l'aclimatació definitiva de l'estil italo - gòtic.

Podem proposar el següent esquema general com a tempteig per a explicar les fases de la introducció i evolució de les influències franco - gòtiques en les diverses comarques de Catalunya.

1er Pintures essencialment romàniques amb elements de l'estil franco - gòtic, produïdes quasi totes als obradors del nord de Catalunya entorn del 1300. Grup de la Vall de Boí, seguidors immediats dels frontals amb fons de pastillatge en relleu: frontals

de Taüll i Erill la Vall (M. A. C.) (*); dintre el mateix grup estilístic les pintures murals de la sala capitular de Roda d'Isàbena i, com a paral·lel a aquestes, una pintura sobre taula del Museu de les Arts Decoratives de París. Grups d'Urgell, Cerdanya i Ripollès; pintures murals de la catedral de la Seu d'Urgell (M. V. i M. A. C.); baldaquins del Museu de Vic i Sant Romà dels Bons (M. V.); frontals de Surriguerola (M. A. C.) - fig. II. Ars (M. V.), Noves de Segre (M. V.) i probablement el de Santa Eugènia del ja citat Museu de les Arts Decoratives de París; plafons de Muntanyana (col·lecció Costa) i Santa Llúcia de Mur (M. A. C.); costats d'altar del Museu de Vic - fig. I i Toses (M. A. C.). Grup central molt complexa, que marca un estil més avançat al de les pintures dels grups anteriors, malgrat la persistència dels elements romànics: pintures murals de Sant Pau de Casserres i Terrassa; elements de baldaquí de Toses (M. A. C.) i de Cruïlles (M. G.); frontal de Sant Cebrià de Cabanyes (M. V.) fig. VI, el de Sant Jaume de Frontanyà (M. S.) - fig. VII, el de Sant Cristòfol (M. A. C.), de procedència desconeguda però tipològicament paral·lel a l'anterior, el de Santa Perpètua de la Moguda (M. A. C.) - fig. VIII, el de Santa Cristina (M. V.) fig. X, i el de Bolvir (M. A. C.); costats d'altar de Gombreny (M. V.) - fig. V.

2on Pintures de tradició romànica amb elements italo - gòtics i franco - gòtics. Les obres d'aquest grup són les continuadores de la influència italo - bizantina. Entorn del 1300, aquesta tendència estilística rebé un reforç intensíssim, acusat per les pintures murals del monestir de Sixena; frontal del Museu de Lleida - fig. IV, absolutament paral·lel a les esmentades pintures; retaule de Sant Domènec, de Tamarit de Llitera (M. A. C.) - fig. III, i, dintre una fase cronològicament més avançada, els frontals de Vallbona (M. A. C.) - fig. XI, i el retaule de la Verge (M. L.) - fig. XII.

3er Pintures totalment franco - gòtiques, totes de la primera meitat del segle XIV: Pintures murals de l'absis de la catedral de Lleida; col·legiata de Cardona - fig. XVI, i Sant Domènec de Puigcerdà; políptic de Sant Martí Sarroca (M. A. C.) - fig. IX i porta del reliquier de Tortosa; retaules de Vilobí d'Onyar (cremat) - fig. XIV, i Alcover (M. T.) - fig. XVII; cadira de Sixena (M. L.) - fig. XIII; pintures sobre tela de la catedral de Tarragona - fig. XV, i la decoració d'alguns enteixinats de fusta entre els quals sobresurten els de l'església de la Sang, d'Alcover, i el de la tresoreria de la catedral de Tarragona.

La tècnica de les obres catalanes del període franco - gòtic seguí una transformació paral·lela a l'evolució de l'estil. En les obres del primer període la tècnica té totes les característiques de la pintura romànica: colors opacs de tonalitat viva emprats en capes consistents i uniformes sobre la preparació llisa i incolora de la taula enguixada; dibuix

(*) Per a simplificar el text utilitzarem les següents sigles: M. A. C. — Museu d'Art de Catalunya; M. V. — Museu de Vic; M. G. — Museu de Girona; M. T. — Museu de Tarragona; M. A. — Museu de Lleida; M. S. — Museu de Solsona; M. M. — Museu de Manresa.

acusat amb ratlles seques, generalment negres, i campers monocroms. En les pintures de començos del segle XIV apareixen tres modalitats interessants: la tècnica dels campers decorats amb temes vegetals o geomètrics, lleugerament incisos amb punxó abans de l'aplicació de la tonalitat del fons, derivada de les obres de metal·listeria del segle XIII; la tècnica coneguda amb el nom de *colradura*, que consisteix en una capa de color transparent aplicada a superfícies cobertes de fulles metàl·liques, generalment d'estany o de plata; i els campers d'or, decorats amb temes vegetals deixats en silueta sobre un fons picat uniforme. Quasi tota la pintura és a base de tremp d'ou, però en alguns casos, rars, apareix una pintura pastada amb un ingredient inalterable i insoluble, possiblement a base d'oli. Les pintures murals no són mai al bon fresc, sinó al tremp de cola fàcilment soluble o bé preparades amb l'ingredient insoluble que creiem d'oli.

El pas de l'estil franco - gòtic marca unes transformacions radicals en el mobiliari litúrgic: la desaparició del frontal, o almenys el pas d'aquest a segona categoria, i l'exaltació del retaule, el qual passa del tipus apaïsat, característic de la fi del període romànic, a la gran taula rectangular, amb figura central ben acusada, que creix fins a les més grans altures a mesura que avança el període gòtic.

ESTIL ITALO - GOTIC.

La popularitat creixent de l'estil italo - gòtic en les escoles pictòriques de l'occident d'Europa s'estengué també per Catalunya, la qual posseïa ja una predisposició tradicional a assimilar les fórmules estilístiques d'Itàlia. Ja hem vist que l'art itàlia no deixà mai de tenir contactes amb els obradors catalans. De les dues escoles italianes, la florentina i la sienesa, que es disputaven l'hegemonia sobre les escoles europees, la segona assolí una àrea més gran i una major intensitat d'influència. Els seus models, més estilitzats que els florentins, s'adaptaren amb més facilitat a la manera rudimentàriament industrialitzada de la majoria d'obradors de pintura. L'establiment de Simone Martini i els seus seguidors a la cort papal d'Avinyó féu que aquesta esdevingués, durant el segon quart del segle XIV, un centre d'expansió de gran eficàcia.

Catalunya, ultra la influència de l'escola d'Avinyó, tingué, com a vehicles d'importació de l'art sienès, les relacions comercials amb Itàlia i el domini de Mallorca. Aquesta illa, que més tard esdevingué una colònia pictòrica dels obradors de Catalunya i València, començà essent un punt de contacte entre Siena i Barcelona. Les seves primeres obres, datables poc abans del 1300, són dintre el cànon sienès anterior a Simone Martini, i la influència italiana hi és tan marcada (vegeu, entre altres, el gran retaule procedent de Santa Clara de Palma), que evidencia un intercanvi de pintors. Poden contribuir a explicar aquest intercanvi les relacions familiars entre la cort mallorquina i la de Nàpols, en aquells moments la més fastuosa d'Europa i centre internacional on conver-

gien els millors artistes. Es també molt probable que alguns dels artistes catalans visitessin Itàlia i coneguessin a fons les grans obres dels mestres sienesos i florentins. Es impossible d'explicar satistactoriament l'art de Ferrer i Bassa, el máxim representant de la pintura italo-gòtica de l'escola de Barcelona, ni el del mestre anònim autor del retaule d'Estopinyà, sols com a conseqüència de la importació de pintures i manuscrits italians.

Ferrer Bassa, citat documentalment entre 1324 (en què pintava miniatures per encàrrec d'Alfons V) i 1348 (any de la seva mort), fou un pintor de gran qualitat, creador del tipus pictòric que inspirà l'esperit de l'escola catalana durant tota la resta del segle xiv. Les pintures a l'oli dels murs de la capella de Sant Miquel del Monestir de Pedralbes (1345-1346), amb el cicle de la història de Crist, figuracions de les virtuts i diversos sants, és l'única obra d'ell identificada amb certesa - fig. XX. Les composicions i figures, d'un gran equilibri entre la ironia i el dramatisme, conjuguen, amb paleta rica i càlida, les formes tradicionals indígenes i l'idealisme estilitzat d'ascendència francament italiana. Els models fonamentals són sienesos, però llur caràcter racial, a més d'allunyar tota sospita de plagi, li dóna un vigor introbable en les obres italianes de la seva categoria.

Malgrat la importància artística de la capella de Pedralbes, l'obra de Ferrer Bassa ens queda malauradament molt incompleta. Els arxius ens han llegat una sèrie important de referències documentals que permeten d'imaginar la transcendència del seu pas per l'escola catalana. Entre les atribucions fetes a Ferrer Bassa cal esmentar com a molt probables un fragment de retaule dedicat a Sant Bernat de Claraval (M. V.) - fig. XIX, la taula de la Coronació de la Verge (cremada a Bellpuig de les Avellanes), un tríptic (col·lecció Parcent a Ronda) i una composició mural del claustre del monestir de Santes Creus.

Les obres de Ferrer Bassa mostren una tendència a sintetitzar volums i plecs i a accentuar el dinamisme i l'expressió de l'esperit sienès. Així mateix, els elements de paisatge inclosos en algunes composicions seves són francament naturalistes i col·locats sempre per subratllar detalls anecdòtics. En general, acusen una tècnica fugada, sense vacil·lacions, sense abús de la superposició metòdica de veladures tan típica de la majoria de seguidors de l'estil italo-gòtic. És sense cap dubte, una de les figures cabdals en la història de la pintura catalana. Les testes del malaguanyat retaule de Bellpuig poden ésser considerades entre les obres genials del segle xiv. La tècnica de Ferrer Bassa és la sienesa: testes i mans pintades sobre una preparació llisa de color verdós que actua per transparència; robes de color viu sembrades de flors i brocades, i campers d'or llis amb discretíssims filets i marques gofrades i franges de separació amb motius geomètrics; pintura al tremp d'ou, quan és sobre fusta, preparada amb capes de guix. Cal remarcar en les pintures de Pedralbes la persistència de la tècnica a l'oli típica de les decoracions murals catalanes del període franco-gòtic.

El retaule de Sant Vicenç, procedent d'Estopinyà (M. A. C.) - fig. XXIII, influït intensament per l'escola de Florència, ens dóna a conèixer una altra de les grans figures de l'escola catalana, un mestre anònim contemporani o poc posterior a Ferrer Bassa, menys correcte i menys intens que ell però més ric de color i molt més espontani. Dintre l'àrea d'aquest pintor cal situar el retaule franciscà de Castelló de farfanya (M. L.) - fig. XVIII i la taula de la Coronació de la col·lecció Muntadas.

Posseïm un grup de pintures que ens marquen la italianització dels obradors contemporanis de Ferrer Bassa. El retaule de Lledó (M. A. C.) - fig. XXVIII; el d'Estimariu (M. A. C.) - fig. XXV i les pintures del chor de la catedral de Tarragona fig. XXII marquen la primera fase del procés; les portes del políptic de la catedral de Tortosa - fig. XXI i el retaule de Montmajor (cremat) - fig. XXIV, la plenitud de l'estil sota la influència directade Ferrer Bassa entorn de l'any 1350. Com a tempteig subjecte encara a detingudes revisions, proposem l'agrupament estilístic de les següents pintures de mitjan segle XIV, derivades de l'escola sienesa a través de la influència de Ferrer Bassa. Predel·la dels Sants Cosme i Damià (M. V.); predel·la de la Passió (M. V.); retaule de Santa Oliva del Penedès (M. A. C.) - fig. XXVII; taula de Sant Vicenç dels Horts (M. A. C.) - fig. XXVI. Aquesta última és l'obra mestra del grup.

Mestre de Sant Marc, autor del retaule de Sant Marc de Manresa (M. M.), és un dels pintors més importants de la segona meitat del segle XIV, seguidor de l'escola de Ferrer Bassa i filial directa del grup del mestre de Sant Vicenç dels Horts. Entorn del retaule que li dóna el nom s'agrupen estilísticament els compartiments d'un retaule dedicat a Santa Maria, procedent de la col·legiata de Cardona (M. A. C. i col·lecció Crane Nova York) - fig. XXXV; taula central del retaule de Sant Jaume, procedent del convent de Junqueres (M. A. C.) - fig. XXXVI; compartiments d'un retaule de Sant Esteve (col·lecció Junyent) i altres de menys evidents. La característica més esclatant del mestre de Sant Marc, un dels artistes més importants de l'escola, és, ultra la gran correcció de conjunts i detalls, la impressió de miniatura que donen sempre les seves obres. Aquesta impressió ens conduí a cercar paral·lels en les miniatures contemporànies. En efecte, les obres del mestre de Sant Marc són tècnicament i estilísticament l'ampliació de les miniatures d'un grup molt important de còdexs de la segona meitat del segle XIV, entre els quals es compta el Llibre Verd de la Ciutat de Barcelona, il·luminat per Arnau de la Penna l'any 1380. Arnau de la Penna era un miniaturista famós, documentat des de l'any 1356 fins el 1390, en què consta haver pintat el cartelló del ciri pasqual de la catedral de Barcelona. L'extraordinari paral·lelisme de tipus, composicions, detalls, elements ornamentals i indumentària que existeix entre les obres del mestre de Sant Marc i les d'Arnau de la Penna inclinen a creure que, si Arnau no és el mestre de Sant Marc, almenys és un miniaturista seguidor fidelíssim de les obres del formidable autor del retaule de Manresa. Però queda encara una altra dada per a refor-

çar aquesta teoria. A la Morgan Library (Nova York) existeix un políptic amb diverses composicions pintades sobre fusta. És un veritable retaule en miniatura que tant pot ésser obra del mestre de Sant Marc com d'Arnau de la Penna. De totes maneres, malgrat el nostre convenciment intern, no ens atrevim a fer l'afirmació concreta de la unipersonalitat dels dos noms fins que nous descobriments documentals no ho corroborin.

En tot cas l'activitat com a miniaturista era corrent entre els pintors de l'escola catalana. Ferrer Bassa i Bernat Martorell, entre altres, reberen encàrrecs importants com a il·luminadors.

Mestre Joan de Tarragona pintà en 1359 el retaule de Paret Delgada (M. T.) fig. XXIX, obra interessant malgrat el seu infantilisme i que acusa la persistència de l'estil franco-gòtic. Aquesta persistència és una característica dels obradors tarragonins de mitjan segle XIV, puix que la trobem en les pintures murals de la capella baptisteri de la catedral de Tarragona i en les obres del pintor anònim més representatiu d'aquesta escola, l'autor dels retaules de Sant Bartomeu (catedral de Tarragona) i dels Sants Joans procedent de Santa Coloma de Queralt (M. A. C.) - fig. XXX. Les dues obres són absolutament contemporànies i estilísticament molt semblants a la del mestre Joan. L'interès del grup tarragoní, grup anterior a la influència dels germans Serra, radica sobretot en el seu naturalisme, viu i espontani, que s'avança genialment a l'obra dels seus contemporanis.

Cal esmentar també, tot i que la manca de bones fotografies no ens permet d'aventurar cap judici precís, la taula dedicada a Santa Catarina, signada per Marc de Vilanova, oferta en 1387 al Monestir de Mont Sinaí pel cònsol català a Damasc. La col·lecció Junyer posseeix una taula procedent de Torroella de Montgrí, obra anònima de caràcter marcadament sienès, amb la representació de Maria alletant Jesús, tipus iconogràfic mediterrani popularitzat a Catalunya per les obres dels Serra i seguidors - fig. XXXI.

Germans Serra. Les notícies documentals ens donen el nom de tres germans, Jaume, Pere i Joan, pintors tots tres, que contractaven independentment l'un d'altre o que treballaven junts en una mateixa obra. Jaume era, ja en 1361, un pintor de fama. Rebia comandes de fora de Catalunya i treballava per la casa reial. En aquesta data pintà el retaule del convent del Sant Sepulcre, de Saragossa, única obra d'ell perfectament documentada (Museu de Saragossa). Consta que en 1395 era mort. Pere, des del 1363 a 1370, pintava col·laborant amb Jaume, però ja en 1368 contractà en nom propi. En 1394 cobrà el retaule del Pentecostès, de Manresa (M. M.), i en 1395 el dels Sants Bartomeu i Bernat, també de Manresa (M. V.). La darrera referència d'ell és del 1399.

Aquestes obres documentades, i a les que per comparació han estat atribuïdes als germans Serra, formen un conjunt homogèni que obliga a creure en l'existència d'un obrador familiar organitzat metòdicament. Ho corroboren també les qualitats comunes a totes les pintures del grup, o sia, una tècnica constant de veladures sobre fons verdós,

tractades sempre amb igual minuciositat, la utilització d'uns mateixos ferros en el gofrat dels campers daurats i la repetició constant no sols dels mateixos models iconogràfics, sinó també del tipu d'estructura en fusta.

L'art dels Serra supleix la genialitat per la correcció i el mètode. No hi ha mai cap detall deixat a la improvisació ni cap element introduït pensant en un efectisme de primera impressió, i, en canvi, hi resplendeixen la dolça graciositat de les figures i l'harmonia de color de les composicions, sempre ben equilibrades. Malgrat que Jaume Serra és el pintor més sienès de l'escola catalana, no dóna mai la impressió d'un contacte directe amb les obres que la inspiraren, sinó la d'una relació espiritual incorporada amb intensitat però convertida en estil propi per la qualitat dels seus dots racials. Pere seguí el camí traçat pel seu germà, i, malgrat la seva innegable habilitat, produí una obra menys sòlida i sobretot de tipus més industrial. Els cartons utilitzats en les seves composicions són els que ja utilitzava Jaume. També n'aprofità les fórmules de tots els elements, el procediment i motius de brocats i teles, utilitzats sempre amb riquesa i profusió, sembrats de flors i ocells.

El cas dels Serra és un dels problemes més difícils en l'història de la pintura gòtica de Catalunya. Ateses les poques obres conservades amb documentació perfecta, és difícil de precisar amb certesa quines són les obres d'un germà i de l'altre. A més, el problema es complica pel nombre crescut d'obres anònimes cronològicament i estilísticament agrupables a llur entorn. Es impossible d'enumerar en poques ratlles tots els elements d'aquest problema, la solució probable del qual esquematitzarem tot seguit.

A Jaume Serra, per comparació amb el retaule del Sant Sepulcre, li poden ésser atribuïts el retaule de Palau de Cerdanya, i, amb menys seguretat, el de Gualter (M. A. C.), el de Castellar del Vallès (cremat), dos plafons de la col·lecció Soler i March i un fragment de la col·lecció Cirera.

A Pere Serra, per comparació amb el retaule de Manresa, se li adjudiquen el de Santa Clara de Tortosa, (M. A. C.) - fig. XXXIV; taula de Crist davant Pilat (M. V.); retaule de Sant Julià i Santa Llùcia, del convent del Sant Sepulcre, de Saragossa; el de Sant Llorenç de Morunys; taula del Pentecostès, de Santa Anna, de Barcelona (cremada); Anunciació, de Milà (Galeria Brera); Resurrecció del Tibita, de Pisa (col·lecció Schiff); retaule de Santa Clara i Santa Eulàlia, de la catedral de Segorb; el de Sant Pere de Cubells (M. A. C.); una predel·la amb diversos sants (M. A. C.); un calvari de la colecció Abadal; dos plafons de Vilafranca (M. A. C.); Verge de la Llet, de la col·lecció Garcia Fària, i el retaule de la Curullada (M. S.). Moltes de les anteriors atribucions són acceptables comptant amb la col·laboració de deixebles i ajudants.

El retaule de Tots els Sants procedent del monestir de Sant Cugat del Vallès (M. A. C.) - fig. XXXIII, una de les obres més delicioses de l'escola catalana, és evidentment, fill de l'obrador dels Serra. Però una anàlisis detinguda hi acusa elements de

la tècnica de Jaume conjugats sobre una massa essencial obra indubtable de Pere. Aquest retaule i el d'Abella de la Conca (M. L.), de característiques semblants al primer i com ell una de les obres mestres del segle XIV, formen un petit grup que podria ésser o el resultat de la col·laboració dels dos germans Jaume i Pere o, més probablement, una mostra de l'obra de la primera època d'aquest.

A més dels esmentats, existeixen una sèrie de retaules íntimament relacionats amb l'obra de Jaume Serra. La manca absoluta de documents ens obliga a mantenir amb caràcter de tempteig una classificació feta a base de comparacions d'estils i tècniques. El retaule de Santa Marta d'Iravalls (Rosselló) va al cap d'un grup format amb el de les Santes Marta i Eulàlia i la predel·la de Sant Onofre de la catedral de Barcelona, el de Sant Vicenç, procedent de Sant Celoni (M. A. C.), les tauletes de Sant Matias i altres Sants (M. A. C. i Museu de Lille), i la tauleta amb el Pentecostès (M. A. C.). El retaule de la Passió de l'església de Sant Nicolau, de Saragossa, lliga estilísticament amb el de Sixena (M. A. C.) - fig. XXXII, el de Moià (Museu de Moià), el calvari de Balenyà (M. V.) la Nativitat de la col·lecció Oppenheim (Frankfurt) i el retaule de Sant Nicolau, de la col·lecció Amatller. A aquest últim grup caldrà afegir probablement el famós retaule de Tobet (col·lecció Roman Vicente, de Saragossa).

Aquests dos grups, formats per obres de gran qualitat, mostren una proporció enorme de detalls comuns amb el retaule documentat de Jaume Serra. A més, la identitat absoluta dels ferros dels grofats d'aquest i els retaules del grup obliga a plantejar el problema sobre la base de la producció d'un i altres en un mateix taller. Tenint en compte que el caràcter arcaïtzant dels grups d'Iravalls i de Sant Nicolau els data amb anterioritat al retaule del Museu de Saragossa, cal acceptar o bé que els grups d'obres en qüestió constituïen el treball de dues etapes arcaiques de Jaume Serra, o l'existència d'un artista de gran classe treballant a l'obrador dels Serra durant el seu primer període, o be que els germans Serra serien els continuadors d'un obrador més antic del qual haurien heredat la tècnica i les fórmules iconogràfiques.

La sèrie de filials directes de l'obrador dels Serra continua encara amb una sèrie de retaules, entre els quals cal esmentar el de Sant Antoni, de la col·lecció Oppenheim (Frankfurt); el del Museu de les Arts Decoratives (París); el de Sant Antoni Abat i Sant Francesc (M. L.), i una taula de Maria i Jesús, de la col·lecció Muntadas.

L'obrador dels Serra fou el que deixà en l'escola pictòrica catalana de la segona meitat del segle XIV una influència més profunda i permanent. El record del seu estil es troba amb persistència en moltes de les obres avençades de l'estil internacional. Entre les obres de deixebles i seguidors cal assenyalar les pintures murals de la tomba de Clasquerí († 1380) a la catedral de Tarragona; el retaule de Sant Bartomeu d'Ulldemolins (M. T.) - fig. XXXIX i el de Maria, Sant Pere i Sant Joan (Cau Ferrat), que acusen l'art d'un gran colorista amb tendència a accentuar actituds i sentiments; el del

Salvador, d'Alsina de Ribelles (M. L.), ja influït per l'estil internacional; les taules de la vida de Maria (M. A. C. i Museu de Terrassa) - fig. XXXVII, obres de bon mestre; el retaule de Vilamur de tipus bàrbar arcaïtzant; els retaules produïts per l'anònim autor del retaule dels Sants Joans, de Cubells (M. A. C.), d'una extraordinària rusticitat; el retaule de Castellfollit (M.A.C.); el frontal de Maria (M. V.); testa de Maria (M.V.) i molts d'altres. Mereixen citació a part el MESTRE DEL PENTECOSTÈS DE CARDONA, del qual coneixem un cert nombre d'obres interessants iconogràficament saturades d'un primitivisme graciosíssim, i DOMÈNEC VALLS, pintor de Tortosa (1366 - 1398), un dels que contribuïren a estendre per Aragó i València l'estil dels Serra.

A més d'ésser el nucli central inspirador o francament model de la majoria de pintors de Barcelona i comarques de Catalunya, l'obrador dels Serra prestà la seva tipologia iconogràfica i la tècnica a moltes de les obres contemporànies que es troben al Rosselló, Mallorca, València i Aragó. Sembla com si els artistes formats en contacte directe amb els Serra s'haguessin anat escampant i establint en aquests països. A Mallorca la tècnica i la iconografia derivades dels Serra eclipsà les llavors rebudes directament d'Itàlia. El Rosselló, que artísticament presenta molts punts de contacte amb Mallorca, a més de posseir obres certes dels germans Serra, té tot un període marcat per llur influència. A València les obres emparentades amb el gran obrador barceloní asseguraren els fonaments del que aviat esdevingué escola independent de primera categoria. A Aragó rivalitzà avantatjosament amb l'escola castellana. Per tant, a més de la seva importància intrínsica com a artistes, als germans Serra pertany l'honor d'haver imposat, en un període determinat, una unitat estilística en totes les escoles de la corona catalana - aragonesa.

ESTIL INTERNACIONAL.

Durant la segona meitat del segle XIV es produí a la majoria d'escoles pictòriques europees un moviment estilístic que s'ha convingut a qualificar d'internacional, resultat de la transformació de l'estil sienès en un sentit realista, com a conseqüència de la introducció d'elements racials de cada escola. Els capdavanters del moviment foren els països del centre i del nord d'Europa, però la reacció s'estengué ràpidament, i en 1400 l'estil internacional era el comú denominador de tots els artistes i de tots els obradors. Les obres del nou estil es caracteritzen per un expressionisme accentuat i per una major llibertat en l'estructura de llurs composicions. La tendència naturalista creà un sistema rudimentari de perspectiva, utilitzant amb profusió elements anecdòtics i detalls d'humor; reproduí acuradament les modes, detalls arquitectònics, mobiliari i paisatges. Amb ell desaparegueren totes les herències d'estilització formulària i els artistes reproduïren francament models del natural cercant els elements determinants d'una tercera dimensió.

A Catalunya la nova tendència ja es troba en embrió en algunes obres dels Serra i del mestre de Sant Marc, però els artistes que donaren el pas definitiu corresponen al període entorn del 1400, any que marca un dels moments culminants de l'escola de Catalunya. Barcelona esdevingué un centre importantíssim on obradors diversos produïren una quantitat veritablement fantàstica de retaules que l'evolució de la litúrgia anava fent més grans cada vegada. Així mateix s'operà una remarcable renaixença artística en els obradors comarcals, que portaren als llogarrets més apartats un reflex de l'estil internacional. En aquest període les escoles de Tarragona, Lleida i Girona competiren amb la de Barcelona i li cedien elements: cas de Lluís Borrassà. Els pintors de primera categoria eren veritables caps d'escola amb col·laboradors i deixebles que més tard esdevenien mestres.

Els artistes més remarcables d'aquest període, els que marcaren el canvi d'estil, foren l'anònim mestre de Guimerà i Lluís Borrassà, fundadors de dues tendències que multitud d'imitadors contemporanis curaren de popularitzar. El mestre de Guimerà representa la tradició i Lluís Borrassà la nova tendència internacional, portada amb una vitalitat que sobrepassa la de múltiples pintors contemporanis i posteriors ja influïts per l'escola flamenca. L'interès màxim del grup de pintors de l'estil internacional radica en el resultat formidable obtingut amb la combinació de les fórmules colorístiques d'ascendència romànica i el desenrotllament de la forma.

L'evolució artística dels esmentats mestres fou seguida paral·lelament per altres pintors menys dotats, entre els quals cal considerar Jaume Ferrer, Jaume Cabrera i alguns anònims importants, influïts encara per les tradicions italo-gòtiques, Grau Janer, mestre de Penyafiel, Mateu Ortoneda, Ramon de Mur, Jaume Cirera i altres, tots actius durant la primera meitat del segle xv, derivats o influïts dels grans mestres de l'estil internacional.

El mestre de Guimera, autor del retaule de Guimerà, pintat entre 1402 i 1412, figs. XL i XLI, i de la taula de Cervera (M. A. C.), és un pintor molt original, que pel seu arcaisme, pot ésser considerat com l'introductor a Catalunya de l'estil internacional. Intensament arrelat a les tradicions sieneses, conté totes les troballes dels germans Serra diluïdes dintre la fórmula del nou estil. Les seves composicions són una maravella de ritme i de color, però menys dinàmiques que les del seu contemporani Lluís Borrassà. Són molts els tempteigs proposats per a establir el nom real del mestre de Guimerà. El paral·lelisme entre les seves obres i altres de València i Aragó ha induït a identificar el mestre de Guimerà amb Llorenç Saragossa, pintor fill de Carinyena, documentat entre 1364 i 1402, famós per les seves obres executades a València i a Barcelona i pels elogis prodigats per Pere III. La recent identificació d'un retaule de Jerica com a obra documentada de Llorenç Saragossa ha fet allunyar la possibilitat de la teoria. Entre els seus seguidors cal comptar a Ramon de Mur i una sèrie d'anònims.

Lluís Borrassa era fill de Guillem, pintor de Girona, documentat per les àpoques de diversos treballs fets per a la catedral d'aquella ciutat entre 1360 i 1390. En 1380 Lluís Borrassà cobrava uns adobs fets a les vidrieres de la mateixa catedral; en 1388 Juan I l'esmenta com a pintor de Barcelona i el fa treballar per a les festes de la seva coronació a Saragossa. Es conserven, a més dels contractes o referències documentals d'una trentena de retaules, una gran sèrie de papers notarials sobre els afers del seu taller i els pactes amb deixebles i col·laboradors. Seguint cronològicament la sèrie de retaules de Borrassà, filiats per document, podem establir la següent llista: 1404, Guardiola (M. A. C.); 1408, Manresa (M. M.); 1411, Terrassa; 1415, Vic (M. V.) - fig. XLIII; 1416, Santes Creus (catedral de Tarragona), amb col·laboració amb Grau Janer; 1417, Gurb i Seva (M. V.). Els retaules atribuïts són: Sant Antoni i Santa Margarida (M. V.); Sant Francesc i escenes de la Passió (col·lecció Oleguer Junyent i altres); Sant Miquel de Cruïlles (Museu de Girona) - fig. XLII; Sant Andreu (M. V. i M. A. C.); predel·la amb diversos sants (col·lecció Mateu i Fogg Art Museum); Sant Joan (Museu de les Arts Decoratives de París); taula amb tres sants (col·lecció Brusi); Sant Jordi (Museu de Vilafranca) i una predel·la amb tres sants (col·lecció Junyer).

L'estil de Borrassà és intensament naturalista dintre el cànon de l'estil internacional. Copià els personatges del natural vestint-los segons la moda del seu temps i procurant d'exagerar la impressió de moviment en unes composicions integrades sempre per un gran nombre de figures. En aquest aspecte s'avançà a la majoria de pintors contemporanis. La seva tècnica en el modelat de carns i robes, per bé que conserva encara la superposició de veladures sobre preparació verdosa, substitueix la minuciositat cal·ligràfica dels Serra per la pinzellada espontània i ben acusada. Utilitzà amb profusió els models d'indumentaria luxosa i les teles brocades, cercà d'aconseguir major profunditat amb elements arquitectònics. Els campers de les seves obres són materialment coberts amb temes florals picats sobre or. La seva millor qualitat és la de colorista no superat per cap dels seus col·legues de l'escola catalana.

Només posseïm obres datades del segon període borrassanià. Manca, per a poder estudiar a fons el procés estilístic del mestre, no sols el seu període gironí, sinó la totalitat de la seva producció barcelonina anterior al 1400. A manera de tempteig, proposem com a obra d'aquest període, després de detingudes comparacions, el retaule de Sant Jordi de Vilafranca. L'estil de Borrassà s'hi troba amb totes les seves característiques, per bé que en una forma incipient, influït amb intensitat per l'art dels Serra.

Jaume Ferrer. Després d'una sèrie de comparacions i estudis fets a consciència, hem arribat a la conclusió, que els retaules dels dos grups establerts per Post sota el nom de mestre d'Albatarrec i mestre del Sopar de Solsona, corresponen a un sol artista: Jaume Ferrer, fundador d'un obrador important de la ciutat de Lleida, obrador que fou seguit per un fill seu d'igual nom. La igualtat de noms no permet d'assenyalar

amb precisió la data en què el fill ocupa el lloc del pare. Aquesta hipòtesi es recolza en l'existència d'un Jaume Ferrer, pintor de Lleida, ben identificat i documentat entre 1436 i 1457 (anomenat per Post Mestre de la Paheria) el qual serà estudiat més endavant. Les seves obres segueixen una òrbita estilística que arrenca sense contrast de les que hem agrupat sota la paternitat de Jaume Ferrer I. La posibilitat de que aquest i Jaume Ferrer II siguin una sola persona, bé quasi anul·lada pel salt estilístic entre els retaules d'Albatàrrec i Solsona i el retaule d'Alcover pintat per Jaume Ferrer en 1457. A més per a sumar en una sola les dues personalitats proposades caldria asignar a Jaume Ferrer I més de 60 anys d'activitat artística. L'estil de Jaume Ferrer I en la seva primera fase, que cronològicament deu correspondre a l'entorn del 1400, acusa una dependència directa de les fórmules dels Serra, modificades amb els nous elements de l'estil internacional, i inclou els retaules d'Albatàrrec (M. L.), Estopinyà (M. A. C.), Castelló de Farfanya (M. V.) - fig. XLIV, Granadella, Albelda i Tamarit de Llitera (cremats), Museu de Lleida, Benabarre, col·lecció Abels (Colònia), i col·lecció Lucas Moreno (París). Les obres de la segona fase, integrada pel famós Sopar de Solsona (M. S.), el retaule de Montsó (M. L.) i les taules signades de la Vida de Jesús (M. L.), mostren una major tendència internacional i una lleugera influència de Borrassà. La taula de Solsona acredita a Jaume Ferrer I de pintor naturalista d'una gran força.

Jaume Cabrera. En posseïm dades documentals des del 1399 fins a 1427, però les úniques obres perfectament documentades són el retaule de Sant Nicolau de Manresa (1406) (M. M.) i la decoració d'un sostre de la Casa de la Ciutat de Barcelona (1400). Amb aquestes obres com a base de comparació, li han estat atribuïts una taula de Maria i Jesús voltats d'àngels músics (M. V.) - fig. XLV, el retaule de Sant Martí Sarroca (M. A. C.); un calvari de la col·lecció Carreras; un altre (cremat) a Santa Anna, de Barcelona, i unes taules darrerament ingressades al Museu d'Art de Catalunya. El seu art, filial directe de l'obrador dels Serra, està completament revestit de l'estil internacional amb accentuada influència de Borrassà.

Les dades documentals ens parlen de deixebles, aprenents i col·laboradors de Lluís Borrassà. Un dels més importants és Grau Janer, documentat des del 1390 i autor en 1401 del retaule de Santa Isabel de la catedral de Barcelona - fig. XLVII i que en 1416 havia deixat començat al retaule major de Santes Creus i que fou acabat per Borrassà. Més tard treballà a Itàlia i a València, on col·laborà amb Gonçal Pérez. Lluc Borrassa, esclau tàrtar que més tart esdevingué pintor de Mallorca on consta ja mort en 1434, fou també un col·laborador important, per bé que la seva obra sigui desconeguda. Entre els seguidors de Borrassà, interessants pel nombre d'obres que se'n conserven més que no pas per la seva categoria artística, es compten el mestre de les figures anèmiques (M. V.) - fig. XLVI i el mestre del retaule de Santa Margarida (M. V.). Entre les

obres del cercle de Borrassà sobresurten els retaules de la Secuita (M. T.) - fig. LII i Cabacés (M. T.), i un Calvari (M. S.).

Al Rosselló han estat conservades dues obres comtemporànies de Borrassà, i, dintre un estil absolutament paral·lel al d'ell, influïdes també per l'italianisme sienès del mestre de Sant Marc i germans Serra. Són el retaule de Sant Andreu (Metropolitan Museu de Nova York) i el de Sant Joan Baptista de l'ermita d'Evol - fig. XLVIII. Si bé la tècnica és menys espontània, les seves composicions menys dinàmiques i el colorit més agrisat que en les obres de Borrassà, acusen una major correcció i una qualitat artística que les situa en un lloc preeminent entre les obres catalanes de l'estil internacional.

Cal esmentar tres obres anònimes de gran interès artístic que assenyalen variants molt remarcables en el panorama de la modalitat catalana de l'estil internacional, conservades a la catedral de Barcelona. N'hi ha una, el retaule de Sant Gabriel fig. XLIX, que, malgrat el seu estat lamentable, és una veritable obra mestra, de tendència molt italianitzada, tot i les seves característiques internacionals. Recorda certes pintures mallorquines contemporànies sense que s'hi pugui agermanar. No coneixem tampoc a Catalunya una sola obra que es pugui considerar de l'autor del retaule que ens ocupa. L'altra és una tauleta deliciosa - fig. L, una de les millors escenes de gènere produïdes per l'escola catalana, amb elements de tècnica italiana però amb un sentit profundament borrassanià. Mostra, així mateix, un record del dinamisme del gran pintor de Girona la restant de les tres obres, una taula dedicada a Maria, que recorda les composicions paral·leles pintades a València. Podria ésser un record de l'intercanvi d'artistes entre les dues escoles germanes.

Mestre de Penyafiel. Sota aquest nom s'agrupen una sèrie de pintures de començos del segle xv, totes obra de l'anònim autor dels dos retaules de Penyafiel (M. A. C.), que, seguint un ordre cronòlogic derivat del seu aspecte, són: retaule de Sant Jaume Apòstol (M. T.) - fig. LIII, retaules de Penyafiel, Anunciació de la col·lecció Mateu, retaule de Sant Joan de la col·lecció Carreres Candi, predel·la de la col·lecció Latecoère (Tolosa), retaule de Sant Martí i Sant Ambròs de la catedral de Barcelona, taula dels Sants Joans, unes taules del museu de Cagliari, retaule de Santa Margarida (abans col·lecció Homar) i taula de l'Enterrament (catedral de Girona). La composició d'aquest últim, derivada d'altres de Borrassà i Cabrera, és idèntica a la d'un fragment de taula procedent de la Generalitat (M. A. C.). Malgrat el salt cronològic i tècnic que hi ha entre els retaules del grup del mestre Penyafiel i aquest fragment, gosem atribuïrlos a un sol autor. Pot servir possiblement d'orientació per a descobrir el seu nom el fet que entre els temes decoratius emprats amb profusió per l'anònim mestre es troben lletres a r. El mestre de Penyafiel és un gran artista que en els seus començos rebé influències del mestre de Guimerà i que més tard es decantà cap al realisme borrassanià.

Mateu Ortoneda, pintor tarragoní, documentat entre 1417 i 1433 (any en què condicionà una àpoca de Ramon de Mur), signà dues obres: el tríptic de la col·lecció Soler i March i el retaule de Solivella (M. T.) - fig. LIV. Les dues pintures mostren una dependència molt acusada envers l'estil de Lluís Borrassà, i, dintre una exagerada rusticitat i primitivisme una mica anacrònic, tenen una força expressiva poc corrent i sobretot una gran originalitat de color.

Ramon de Mur, pintor de Tárrega, contractà en 1420, el retaule de Sant Pere per Vinaixa (M. T.) - fig. LV. En 1432, domiciliat a Montblanc, contractà un retaule dedicat als Sants Joans per a la mateixa església, obra que probablement Ramon de Mur no arribà a pintar malgrat haver-ne firmat una primera àpoca en 1435. La pintura procedent de Montblanc que ha estat identificada com a taula central d'aquest retaule, mostra una tècnica absolutament oposada a la del retaule de Sant Pere i coincident en tots els seus elements amb la del obrador de Bernat Martorell a l'entorn del 1445. La tècnica i l'estil del retaule de Sant Pere de Vinaixa s'agermanen d'una manera tant evident amb l'estil i tècnica del retaule de Guimerà (M. V.) figs. XL - XLI, que no podem menys que proposar com a tempteig que un i altre son obres d'un mateix autor. Per tant si Ramon de Mur es realment l'autor del retaule de Sant Pere hauria estat finalment descoberta la personalitat del Mestre de Guimerà i podriem fixar la seva activitat artística almenys entre els anys 1400 i 1435. Podem atribuir a Ramon de Mur una predel·la i una taula amb la Presentació al Temple (M. V.) una taula de la col·lecció Weissberger, i una taula dedicada a Sant Llorenç (M. T.) obres que acaben de lligar al retaule de Sant Pere de Vinaixa amb els de Guimerà i Cervera.

Jaume Cirera. Es un dels darrers representants de l'estil internacional. Té referències documentals entre 1425 i 1452, com a pintor de Solsona primer i després de Barcelona. En 1431 cobrà el retaule de Ferrerons (M. V.) - fig. LVI, que acusa un estil derivat de Borrassà, de qualitat artística mitjana, amb una remarcable influència dels pintors valencians de començos del segle xv. Amb evidència estilística, poden ésser atribuïts a Jaume Cirera una gran quantitat de pintures, una de les quals, el retaule de Santa Anna (col·leció Muntadas) - fig. LVII, està signat amb l'anagrama **bmt'mnt's** reconstruït a caprici per una restauració moderna. Creiem que sols el primer grup de lletres d'aquest anagrama realment és antic. Per tant, si es tracta de la signatura d'un pintor, aquest es deia Bernat. Una de les altres obres del grup estilístic de Cirera, la predel·la del retaule de Cornet (M. V.), presenta, pintada en negre, la lletra **b**. Amb tals dades gosem proposar la hipòtesis que aquestes lletres poden ésser la signatura de Bernat Puig, pintor barceloní associat amb Cirera diversos anys. En aquest cas cal acceptar la col·laboració constant i íntima dels dos pintors en totes llurs obres malgrat que aquestes fossin contractades individualment. Al grup Cirera-Puig cal atribuir a més de les dues esmentades el retaule dels Sants Joans de Sant Llorenç de Morunys, el de Sant Miquel

de la Seu (col·lecció Muntadas), el de Santa Eulàlia (M. V.), el de Sant Martí de Teià (M. A. C.), el calvari de la col·lecció Harris (Londres), la Taula de Sant Francesc i Sant Bernat (Kunshaus Walmedé, Colònia), el tríptic de Poblet (Poblet), el retaule de Sant Francesc (col·lecció Milà), una tauleta de Sant Llorenç de Morunys (M. S.), una altra de semblant de Sant Pere de Vilamajor (cremada) i unes taules d'una col·lecció particular de París.

RELACIO DE LES LAMINES

COBERTA. — Pere Serra. Detall del retaule de Santa Clara de Tortosa (Museu d'Art de Catalunya). Obra de l'últim quart del segle xiv.

Fig. I. — Costat d'altar amb l'arcàngel Gabriel i el diable (Museu de Vic). Obra de la segona meitat del segle xiii característica de la primera fase de la incorporació de l'estil franco - gòtic en els obradors del nord de Catalunya. Pintura al tremp d'ou sobre fusta.

Fig. II. — Detall d'un frontal d'altar amb diverses escenes, procedent de Surriguerola (Museu d'Art de Catalunya). Obra de finals del segle xiii, d'estil franco - gòtic amb reminiscències de la tradició romànica. Pintura al tremp d'ou sobre fusta, amb colradura sobre plata.

Fig. III. — Detall d'un retaule dedicat a Sant Domènec, procedent de Tamarit de Llitera (Museu d'Art de Catalunya). Obra de finals del segle xiii que conserva la tradició indígena amb influències dels estils franco-gòtic i italo-gòtic. Pintura al tremp d'ou sobre fusta, amb colradura sobre plata i campers gravats amb punxó.

Fig. IV. — Detall d'un frontal d'altar dedicat a Jesús i els Apòstols, procedent de Sixena (Museu de Lleida). Obra de finals del segle xiii derivada directament de les obres de l'escola romana. Pintura al tremp d'ou sobre fusta tallada i daurada.

Fig. V. — Detall d'un costat d'altar dedicat a Sant Pere, procedent de Montgrony (Museu de Vic). Obra de començos del segle xiv típica de la forma rural de l'estil franco - gòtic al nord de Catalunya. Pintura al tremp d'ou sobre fusta.

Fig. VI. — Detall d'un frontal d'altar dedicat a Sant Cebrià, procedent de Sant Cebrià de Cabanyes (Museu de Vic). Obra entorn del 1300, d'estil franco-gòtic adaptat a les fórmules tradicionals. Pintura al tremp d'ou sobre fusta, amb colradura sobre plata.

Fig. VII. — Detall d'un frontal d'altar dedicat a Sant Jaume, procedent de Sant Jaume de Frontanyà (Museu de Solsona). Obra de finals del segle xiii, d'estil franco - gòtic modificat per les tradicions romàniques. Pintura al tremp d'ou sobre fusta, amb colradura sobre plata i campers gravats amb punxó.

Fig. VIII. - Frontal d'altar dedicat a Santa Perpètua, procedent de Santa Perpètua de la Mogudà (Museu d'Art de Catalunya). Obra de finals del segle XIII, d'estil franco - gòtic. Pintura al tremp d'ou sobre fusta, amb colradura sobre plata i campers gravats amb punxó.

Fig. IX. — Detall d'un políptic dedicat a Maria, procedent de Sant Martí Sarroca (Museu d'Art de Catalunya). Obra de finals del segle XIII, d'estil franco - gòtic. Pintura al tremp d'ou sobre fusta.

Fig. X. — Detall d'un frontal d'altar dedicat a Santa Cristina (Museu de Vic). Obra de finals del segle XIII, d'estil franco - gòtic. Pintura al tremp d'ou sobre fusta, amb colradura sobre plata i campers gravats amb punxó.

Fig. XI. — Detall d'un retaule dedicat a Maria, procedent de Vallbona de les Monges (Museu d'Art de Catalunya). Obra de començos del segle XIV, d'estil franco-gòtic amb influència italiana. Pintura al tremp d'ou sobre fusta, amb colradura sobre plata i campers gravats amb punxó.

Fig. XII. — Detall d'un retaule dedicat a Maria (Museu de Lleida). Obra del primer quart del segle XIV, d'estil franco - gòtic amb influència italiana molt accentuada. Pintura al tremp d'ou sobre fusta amb campers daurats i picats amb punxó.

Fig. XIII. — Detall de la cadira abacial del Monestir de Sixena (Museu de Lleida). Obra del primer quart del segle XIV, d'estil franco - gòtic. Pintura al tremp d'ou sobre fusta amb detalls gravats amb punxó.

Fig. XIV. — Detall d'un retaule dedicat a Santa Margarida (cremat a Vilobí d'Onyar). Obra de començos del segle XIV, d'estil franco - gòtic. Pintura al tremp d'ou sobre fusta.

Fig. XV. — Detall d'una Crucifixió (catedral de Tarragona). Obra del segon quart del segle XIV, d'estil franco - gòtic. Pintura al tremp d'ou sobre tela.

Fig. XVI. — Detall d'una Crucifixió procedent de la col·legiata de Cardona (Museu d'Art de Catalunya). Obra del primer quart del segle XIV, d'estil franco - gòtic. Pintura mural a l'oli.

Fig. XVII. — Detall d'un retaule dedicat als Sants Joans Baptista i Evangelista, procedent de l'església de la Sang d'Alcover (Museu de Tarragona). Obra de la primera meitat del segle XIV, d'estil franco - gòtic amb influència italiana. Pintura al tremp d'ou sobre fusta.

Fig. XVIII. — Detall d'un retaule Franciscà, procedent de Castelló de Farfanya (Museu de Lleida). Obra de mitjans del segle XIV, d'estil italo - gòtic. Pintura al tremp d'ou sobre fusta, amb campers daurats i picats amb punxó.

Fig. XIX. — Ferrer Bassa. Detall d'un retaule dedicat a Sant Bernat de Claraval (Museu de Vic). Obra del segon quart del segle XIV, d'estil italo - gòtic. Pintura al tremp d'ou sobre fusta, amb campers daurats i gofrats.

Fig. XX. — Ferrer Bassa. Composició central de la decoració de la capella de Sant Miquel del Monestir de Pedralbes. Obra dels anys 1345 - 46, d'estil italo - gòtic. Pintura mural a l'oli.

Fig. XXI. — Detall de la decoració de l'altar major de la catedral de Tortosa. Obra d'estil italo - gòtic, entorn de l'any 1350. Obra al tremp d'ou sobre fusta, amb campers daurats i gofrats.

Fig. XXII. — Detall de la decoració de la tanca del chor de la catedral de Tarragona. Obra d'estil italo - gòtic, del segon quart del segle XIV. Pintura mural al tremp.

Fig. XXIII. — Detall del retaule dedicat a Sant Vicenç, procedent d'Estopinyà (Museu d'Art de Catalunya). Obra d'estil italo - gòtic, de mitjans del segle XIV. Pintura al tremp d'ou sobre fusta, amb campers daurats i gofrats.

Fig. XXIV. — Retaule dedicat a Sant Silvestre, procedent de Sant Sebastià de Montmajor (cremat). Obra d'estil italo - gòtic, de mitjans del segle XIV. Pintura al tremp d'ou sobre fusta, amb campers daurats i gofrats.

Fig. XXV. — Mestre d'Estimariu. Detall del retaule dedicat a Sant Vicenç, procedent d'Estimariu (Museu d'Art de Catalunya). Obra d'estil italo-gòtic de mitjans del segle XIV. Pintura al tremp d'ou sobre fusta, amb campers daurats i gofrats.

Fig. XXVI. — Mestre de Sant Vicenç dels Horts. Detall del retaule dedicat a Sant Vicenç, procedent de Sant Vicenç dels Horts (Museu d'Art de Catalunya). Obra d'estil italo - gòtic del tercer quart del segle XIV. Pintura al tremp d'ou sobre fusta, amb campers daurats i gofrats.

Fig. XXVII. — Mestre de Sant Vicenç dels Horts. Detall del retaule dedicat a Santa Oliva, procedent de Santa Oliva del Penedès (Museu d'Art de Catalunya). Obra d'estil italo-gòtic del tercer quart del segle XIV. Pintura al tremp d'ou sobre fusta, amb campers daurats i gofrats.

Fig. XXVIII. — Detall del retaule dedicat a Sant Jaume, procedent de Lledó (Museu d'Art de Catalunya). Obra d'estil italo - gòtic de mitjans del segle XIV, una de les mostres més arcaïtzants de la influència italo-gòtica. Pintura al tremp d'ou sobre fusta, amb campers daurats.

Fig. XXIX. — Mestre Joan de Tarragona. Detall del retaule dedicat a Maria, procedent de Paret Delgada (Museu de Tarragona). Obra de l'any 1359, d'estil italo - gòtic. Pintura al tremp d'ou sobre fusta, amb campers daurats.

Fig. XXX. — Detall del retaule dedicat als Sants Joans Baptista i Evangelista, procedent del castell de Santa Coloma de Queralt (Museu d'Art de Catalunya). Obra d'estil italo-gòtic pintada entorn de l'any 1360. Pintura al tremp d'ou sobre fusta, amb campers daurats i gofrats.

Fig. XXXI. — Detall de la taula amb Maria i Jesús voltats d'àngels músics, procedent de Torroella de Montgrí (col·lecció Junyer, Barcelona). Obra d'estil italo-gòtic del tercer quart del segle XIV. Pintura al tremp d'ou sobre fusta, amb campers daurats i gofrats.

Fig. XXXII. — Detall del retaule dedicat a Maria, procedent de Sixena (Museu d'Art de Catalunya). Obra de mitjans del segle XIV, d'estil italo - gòtic, atribuïda a l'obrador dels Serra. Pintura al tremp d'ou sobre fusta, amb campers daurats i gofrats.

Fig. XXXIII. — Retaule de Tots els Sants, procedent del Monestir de Sant Cugat del Vallès (Museu d'Art de Catalunya). Obra de la segona meitat del segle XIV d'estil italo-gòtic, atribuïda a l'obrador dels germans Serra. Pintura al tremp d'ou sobre fusta, amb campers daurats i gofrats.

Fig. XXXIV. — Pere Serra. Detall del retaule dedicat a Maria, procedent del convent de Santa Clara de Tortosa (Museu d'Art de Catalunya). Obra de l'últim quart del segle XIV, d'estil italo-gòtic. Pintura al tremp d'ou sobre fusta, amb campers daurats i gofrats.

Fig. XXXV. — Mestre de Sant Marc. Detall del retaule dedicat a la Verge, procedent de Cardona (Museu d'Art de Catalunya). Obra de la segona meitat del segle XIV, d'estil italo-gòtic. Pintura al tremp d'ou sobre fusta, amb campers daurats i gofrats.

Fig. XXXVI. — Mestre de Sant Marc. Detall del retaule dedicat a Sant Jaume, procedent del convent de Junqueres, de Barcelona (Museu d'Art de Catalunya). Obra de la segona meitat del segle XIV, d'estil italo-gòtic. Pintura al tremp d'ou sobre fusta, amb campers daurats i gofrats.

Fig. XXXVII. — Detall d'un retaule dedicat a Maria (Museu d'Art de Catalunya). Obra del darrer quart del segle XIV, d'estil italo-gòtic, derivada del taller dels Serra. Pintura al tremp d'ou sobre fusta, amb campers daurats.

Fig. XXXVIII. — Mestre del Pentecostès de Cardona. Naixement de Maria (Museu d'Art de Catalunya). Obra del darrer quart del segle XIV, d'estil italo-gòtic. Pintura al tremp d'ou sobre fusta amb campers daurats.

Fig. XXXIX. — Detall del retaule dedicat a Sant Bartomeu, procedent d'Ulldemolins (Museu de Tarragona). Obra del darrer quart del segle XIV, d'estil italo-gòtic, derivada del taller dels Serra. Pintura al tremp d'ou sobre fusta, amb campers daurats.

Fig. XL. — Mestre de Guimera. Detall del retaule procedent de Guimerà amb l'expulsió d'Adam i Eva del Paradís (Museu de Vic). Obra de començos del segle XV, d'estil internacional. Pintura al tremp d'ou sobre fusta, amb campers daurats i franges puntillades.

Fig. XLI. — Mestre de Guimera. Detall del retaule procedent de Guimerà amb una escena d'infern (Museu de Vic). Obra de començos del segle XV, d'estil internacional. Pintura al tremp d'ou sobre fusta, amb campers daurats i franges puntillades.

Fig. XLII. — Lluís Borrassa. Detall del retaule procedent de Cruilles amb la caiguda de l'Anticrist (Museu de Girona). Obra de començos del segle XV. Pintura al tremp d'ou sobre fusta, amb campers daurats i franges puntillades.

Fig. XLIII. — Lluís Borrassa. Detall del retaule procedent de Santa Clara de Vic amb la Verge de l'Esperança (Museu de Vic). Obra de l'any 1414, d'estil internacional. Pintura al tremp d'ou sobre fusta, amb campers daurats, decorats amb temes vegetals puntillats.

Fig. XLIV. — Jaume Ferrer. Detall d'un retaule de la Pietat procedent de Castelló de Farfanya (Museu de Vic). Obra de començos del segle XV, d'estil internacional. Pintura al tremp d'ou sobre fusta, amb campers daurats i gofrats.

Fig. XLV. — Jaume Cabrera. Detall d'una taula de Maria i Jesús voltats d'àngels músics (Museu de Vic). Obra de començos del segle XV, d'estil internacional. Pintura al tremp d'ou sobre fusta, amb campers daurats, decorats amb temes puntillats.

Fig. XLVI. — Mestre de les figures anèmiques. Detall d'un retaule dedicat a Sant Martí amb l'escena d'una borratxera (Museu de Vic). Obra de començos del segle XV, d'estil internacional. Pintura al tremp d'ou sobre fusta, amb campers daurats i gofrats.

Fig. XLVII. — Grau Janer. Detall del retaule dedicat a Santa Isabel i Sant Bartomeu, de la catedral de Barcelona. Obra de l'any 1401, d'estil internacional. Pintura al tremp d'ou sobre fusta, amb campers daurats i decorats amb temes puntillats.

Fig. XLVIII. — Detall del retaule dedicat a Sant Joan Baptista de l'ermita d'Evol (Cerdanya Francesa). Obra de començos del segle XV, d'estil internacional. Pintura al tremp d'ou sobre fusta, amb campers daurats i gofrats.

Fig. XLIX. — Taula central del retaule dedicat a Sant Gabriel de la catedral de Barcelona. Obra de començos del segle XV, d'estil internacional, dintre la tradició italo-gòtica. Pintura al tremp d'ou sobre fusta, amb campers daurats i puntillats.

Fig. L. — Detall d'una tauleta amb la representació de Maria cosint ajudada per àngels, de la catedral de Barcelona. Obra de començos del segle xv, d'estil internacional. Pintura al tremp d'ou sobre fusta, amb campers daurats.

Fig. LI. — Detall d'un retaule dedicat a Maria i Jesús, de la catedral de Barcelona. Obra de començos del segle xv, d'estil internacional. Pintura al tremp d'ou sobre fusta, amb campers daurats.

Fig. LII. — Detall d'un retaule dedicat a Maria i Jesús, procedent de la Secuita (Museu de Tarragona). Obra de començos del segle xv, d'estil internacional. Pintura al tremp d'ou sobre fusta, amb campers daurats.

Fig. LIII. — Mestre de Penyafiel. Detall d'un retaule dedicat a Sant Jaume, procedent de Vallespinosa (Museu de Tarragona). Obra de començos del segle xv, d'estil internacional. Pintura al tremp d'ou sobre fusta, amb campers daurats.

Fig. LIV. — Mateu Ortoneda. Detall d'un retaule dedicat a la Verge, procedent de Solivella (Museu de Tarragona). Obra firmada, del primer quart, d'estil internacional. Pintura al tremp d'ou sobre fusta, amb campers daurats.

Fig. LV. — Ramon de Mur. Detall d'un retaule dedicat a Sant Pere, procedent de Vinaixa (Museu de Tarragona). Obra de l'any 1420, d'estil internacional. Pintura al tremp d'ou sobre fusta, amb campers daurats i decorats amb temes puntillats.

Fig. LVI. — Jaume Cirera. Detall d'un retaule dedicat a Sant Pere, procedent de Ferrerons (Museu de Vic). Obra de l'any 1431, d'estil internacional. Pintura al tremp d'ou sobre fusta, amb campers daurats i puntillats.

Fig. LVII. — Bernat Puig (?). Detall del retaule dedicat a Santa Anna (Col·lecció Muntadas). Obra de la primera meitat del segle xv, d'estil internacional. Pintura al tremp d'ou sobre fusta, amb campers daurats i puntillats.

LAMINES

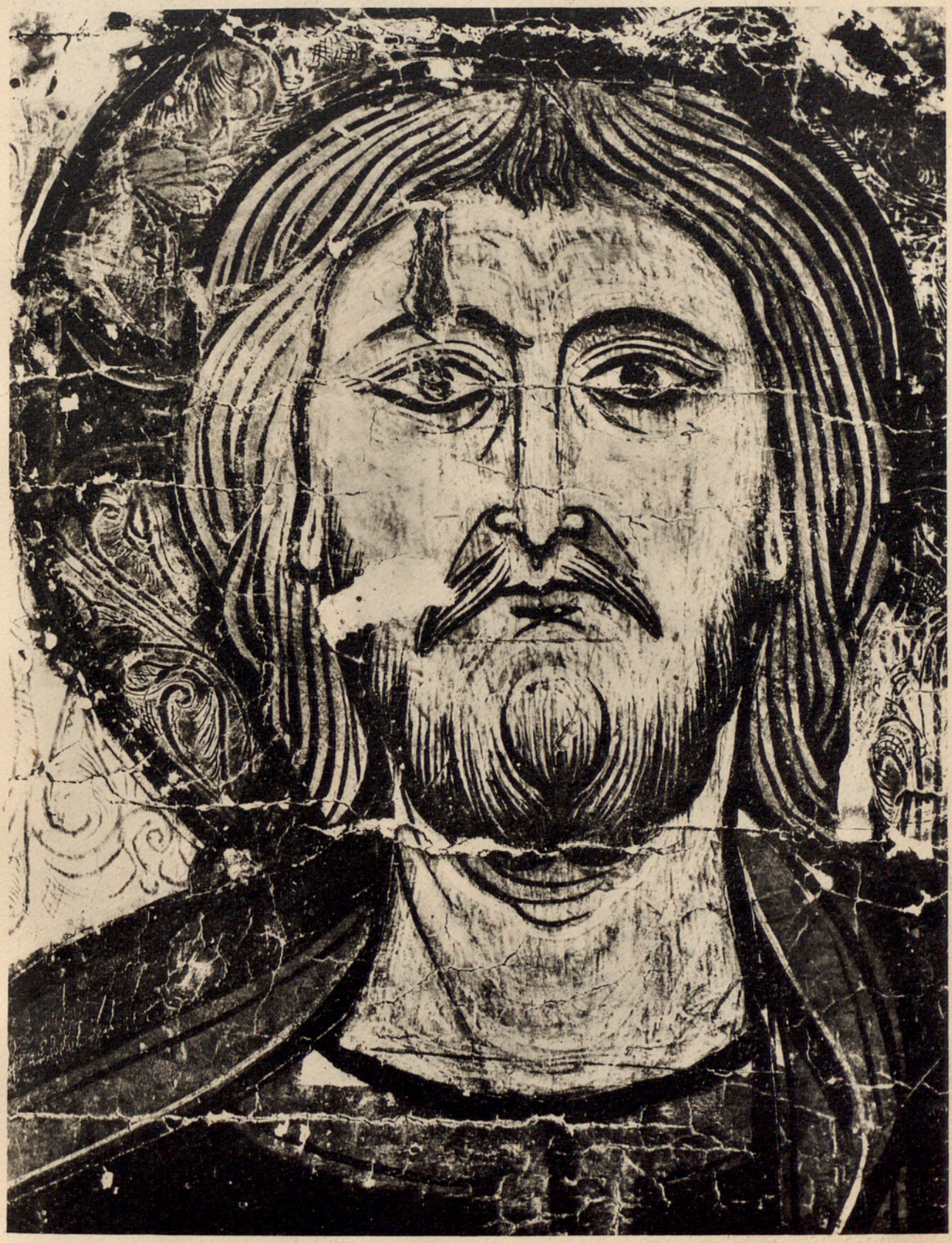

II

III

VII

VIII

IX

X

XXI

XXII

XXIII

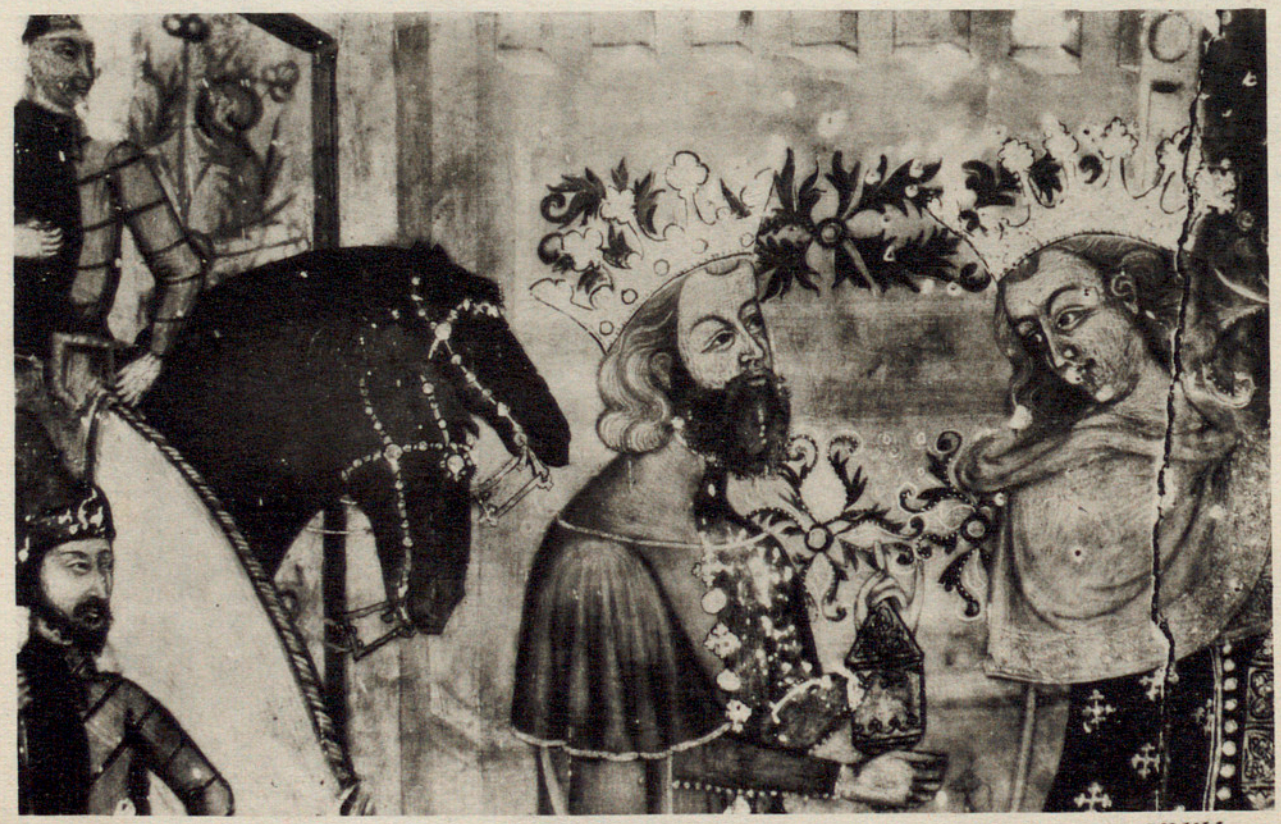

XXVI

XXVIII

XXIX

INSTITUTO AMATLLER
DE ARTE HISPANICO

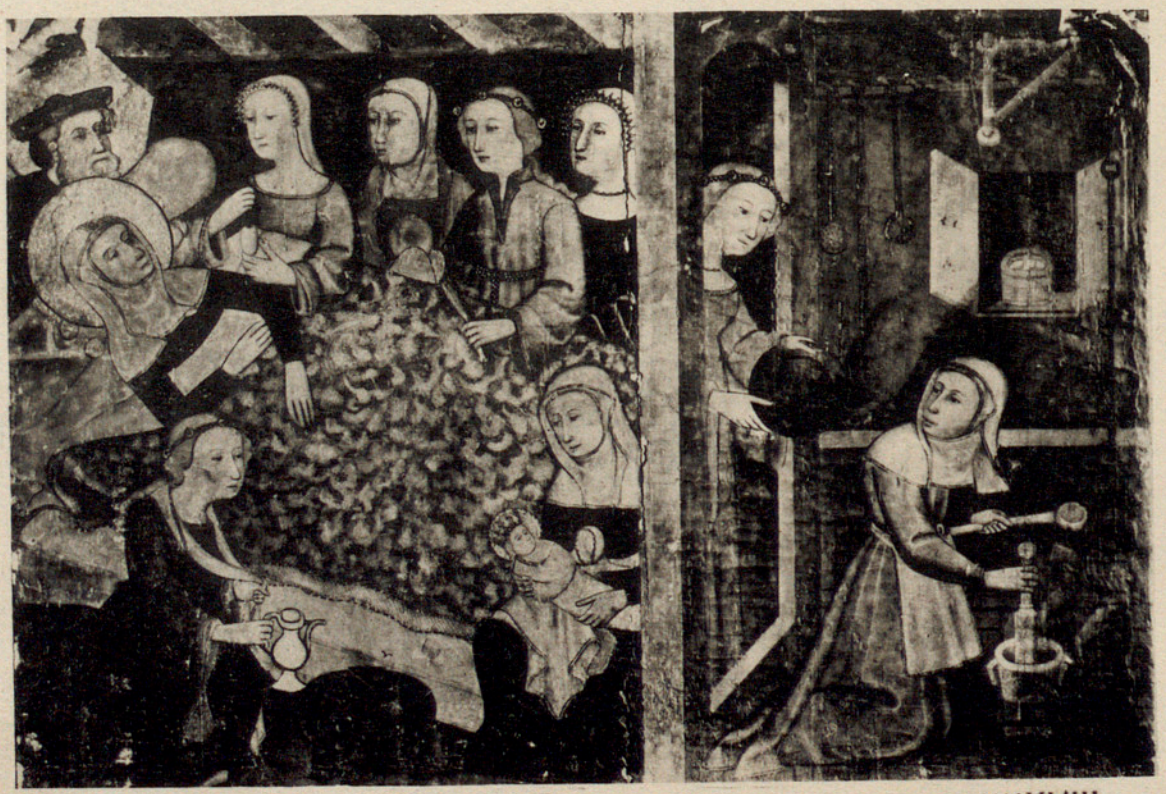

XXXVII

XXXVIII

XLI

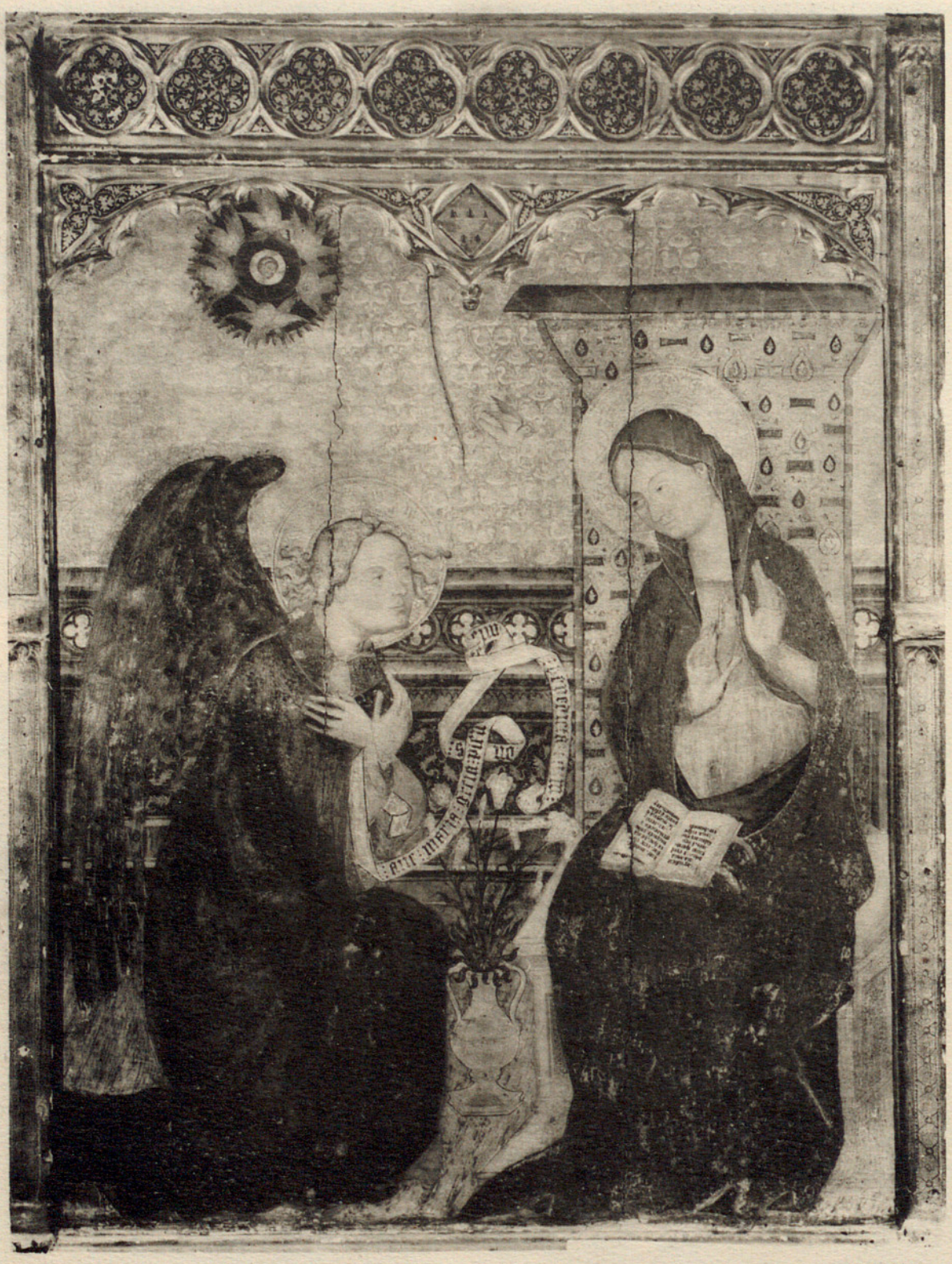

XLVII

XLVIII

XLIX

L

LI

LII

LVI

LVII

MONOGRAFIES D'ART HISPANIC

VOLUM EN PREMSA.

LES TERRACUITES CARTAGINESES D'EIVISSA.
Josep Colomines Roca.

VOLUMS EN PREPARACIO.

LA DISTRIBUCIÓ GEOGRAFICA DELS OBRADORS CATALANS DE PINTURA ROMANICA.
Josep Bardolet.

ELS SARCOFAGS CRISTIANS TARRACONENSES.
Pere Batlle Huguet.

EL MOBILIARI CIVIL A CATALUNYA.
Gerard Carbonell Pinyol.

L'ESCULTURA GOTICA A CATALUNYA.
Agusti Duran Santpere.

L'ESCULTURA ROMANICA A CATALUNYA Y ROSSELLO.
Georges Gaillard.

LA CERAMICA VIDRIADA A CATALUNYA.
Josep Gibert Buch.

LA PINTURA GOTICA A MALLORCA.
Josep Gudiol Ricart.

L'ARQUITECTURA CIVIL A CATALUNYA.
Jeroni Martorell Terrats.

ELS PORTALS ROMANICS DE CATALUNYA.
Pere Pujol Casademunt.

L'ESCULTURA ROMANA TARRACONENSE.
Josep C. Serra Rafols.

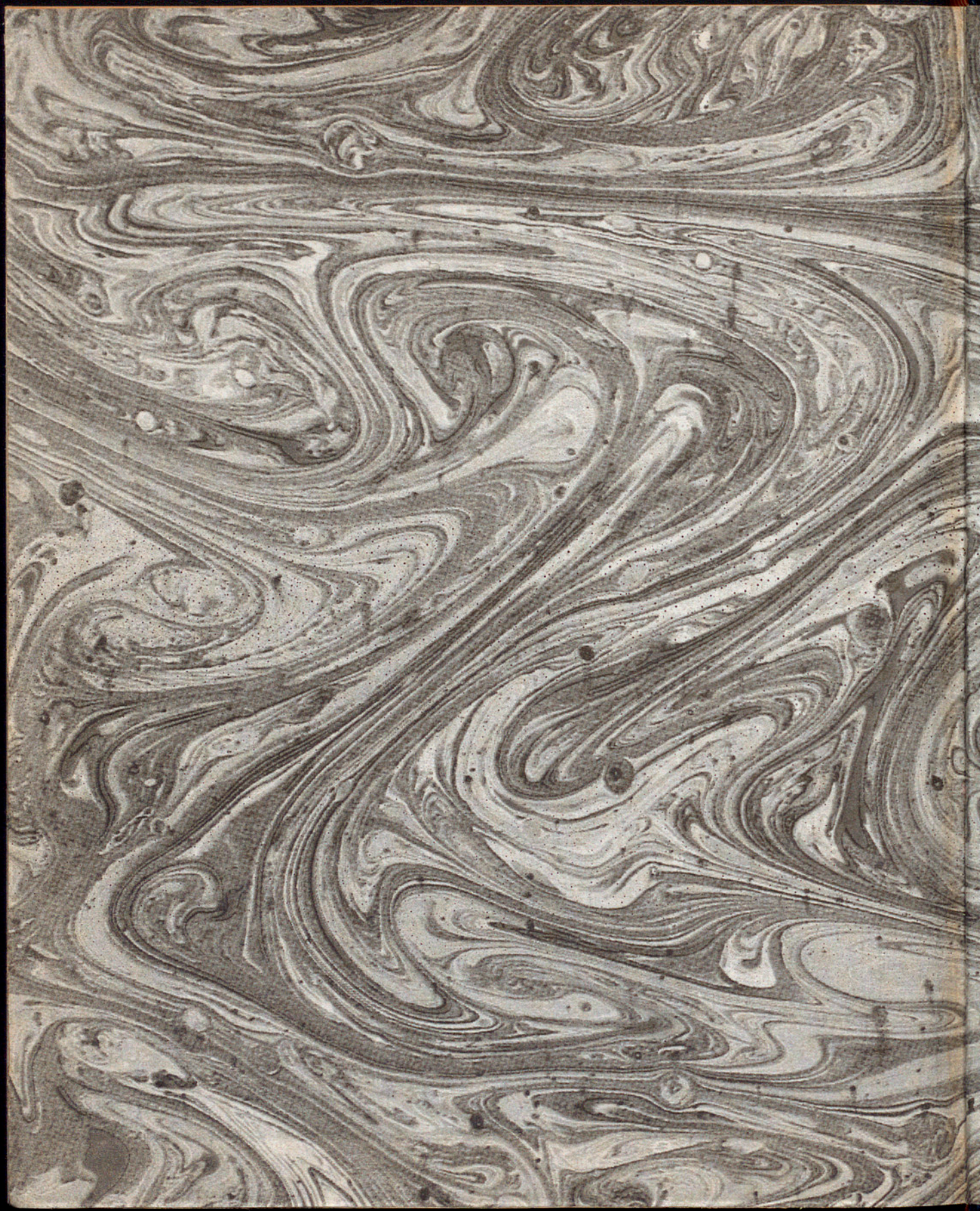
VOLUMS PUBLICATS.

L'ART GREC A CATALUNYA.
Dr. P. Bosch Gimpera.

LA PINTURA GOTICA A CATALUNYA - I.
Josep Gudiol Ricart.

INSTITUT
AMATLLER
D'ART HISPÀNIC
ID. BIB: 18202
NUM. REG: 569

R. 569
INSTITUT AMATLLER
D'ART HISPÀNIC

PIN(13-15)[CAT]1938.Gud

LA PINTURA GÒTICA A CATALUNYA